

származása miatt soha nem fogadja be az arisztokrácia.

Eközben részletesen megismerjük Barcelonát, a csodák városát; kimerítő pontossággal kapunk képet a katalán főváros sokszínű, évszázadokon átívelő, ártatlanságot és könnyörtelenséget egyaránt mutató arcáról. Kezdetben a rohamos ipari fejlesztésektől kimerülten pihető nőstény szűk, bűzös utcáin kóborlunk, de szemünk előtt zajlik a városrendezés, hivalkodó parkok, monumentális paloták, giccses homlokzatok emelkednek ki a földből a katalánok kinkeserves küzdelmei nyomán. Anekdotákat, legendákat és korabeli újságcikkeket idéz Mendoza, a legapróbb, érdektelennek tűnő részlet is tökéletesen beleillik a történetbe, s mire fölneziünk, a lüktető, kiszámíthatatlan, folyton zsibongó várost látjuk és halljuk magunk körül.

A két fejlődéstörténet párhuzamossága kétséget sem hagy afelől, hogy a kezdetben félelmetes monsterrum, Barcelona, és a tapasztalatlan, vidéki kamasz fiú élete végérvényesen összefonódott. Felváltva kapunk érzékeltes képet Onofre Bouvila esetlen bukdácsolásáról és a város folytonos átalakulásáról. Mendoza leírásai hol festőiek, hol precízek, fantáziadúsak és mérnöki pontosságúak, ezért megbocsátható terjengőségük. Akár történelmi kalandregénynek is felfoghatnánk, vagy várostörténeti kuriózumnak. A regényben érzékeltes képek vonulnak végig a kolerajárványról, a

kegyetlen bandaháborúkról, füstös kocsmákról, ópiumbarlangokról, melyeket teljesen legálisan látogathattak a kétes üzelmekből meggazdagodottak, a társadalmi anómiákról, melyeket a főhős etikai megfontolások nélkül felhasznál, hogy pénzre tegyen szert.

A szerző naturális stílusa képmutatás nélkül tárja eléink a kor különöségeit, a fertőzéseket és ragályokat éppúgy, mint az aktuális tömegszórakoztatási igényeket, a mozit és a repülést, a világhiállítás előkészületeinek tervezetlenségét és nehézségeit pedig percről percre követhetjük.

Eduardo Mendoza nagyszabású regénye nem mindig lebilincselő olvasmány, de teret enged a képzeletnek, maradéktalanul megfesti az öntudatos katalánok keserves hétköznapjait, évszázadokon átívelő történelmi tablója elröpít egészen az 1929-es évig, amikor már Barcelona sokarcúsága örökre magába boldítja a nagyérdeműt.

KOVÁCS EDIT

(Fordította Tomcsány Zsuzsa, Európa Kiadó, Budapest, 2003, 600 oldal, 2500 Ft)

MIKSZÁTH KÁLMÁN:

Novellák, karcolatok

Elbeszélés, karcolat, tárca. Mikszáth Kálmán, az első olyan magyar író, akinek teljes életműve máig olvasha-

tó, szekérderékra való mennyiséget állított elő a három műfajhoz tartozó szövegekből. Már jóval a jelen kispróza életmű-keresztmetszet létrehozása előtt alaposan számot vetett, természetesen, ezzel a ténnyel a tudomány, ámde – amint az kötetünk szintén tudományos igényű és alaposságú (és részletességű!) utószavából megtudható – nem feltétlenül helyesen, és biztosan nem véglegesen. Merthogy a kritikai kiadás például a nevezetes, *Jó palócok* című könyv anyagát az ötödik, 1901-es kötet megjelenés alapján adja közre, miközben Mikszáth életében ilyen megjelenésből összesen vagy 8–9 is volt, és semmi sem indokolja éppen ennek a szövegváltozatnak a mérvadóvá tételét. (És akkor még nem beszéltünk arról az apróságról, hogy a tudós és iskolai elemző műveleteket elősegítendő *A jó palócok* a kritikai kiadásban, ezzel együtt pedig a köztudatban [a hagyományban] szinte véglegesen egybeszerkesztődött *A tót atyafiak* kötettel, s ily módon szűkült/korlátozódott, azaz végeredményben sérült értelmezési kontextusa!) Nem úgy a mostani publikálás során, amelynek közlései a kiválasztott kötetek eredeti szövegén alapulnak. „Ezek általában első kiadások. [...] Annak a két elbeszéléskötetnek pedig – fűzik tovább impozánsan következetes gondolatmenetüket a szerkesztők –, amelynek bővített második kiadását vettük fel válogatásunkba, értelemszerűen minden darabját e második kiadás szövege szerint közöl-

jük. Azért jártunk el így, mert a közlés alapegységének nem az egyes elbeszéléseket tekintettük, hanem magukat a köteteket.”

Erről van tehát szó. Kötetek kiválasztásáról, a szövegközlések megválogatásáról és a „kötetformáról” mint olyasvalamiről, ami jelentőségteljesen, *szerkesztettségileg* mutat túl az egyes kispróza műveken. Éspedig az 1874 és 1910 közötti időszakra vonatkozóan. Mikszáth első (mindjárt kétkötetes) elbeszélésgyűjteménye ugyanis a jelzett időintervallum elején jelent meg, s bár életének utolsó önállóan szerkesztett novelláskönyve az 1906-os *Világít este a szentjánosbogár is*, tulajdonképpen az író 1909-ben induló Nemzeti Díszkiadásának vonatkozó részét is számításba kell venni ebben az összefüggésrendben. Amely összefüggésrend egyébiránt meglehetősen változatosságot mutat; a „kötet” valóságos önálló műfaji életet él szerzőnknél. „Mikszáth beérkezett íróként egyáltalán nem tekintette lezártnak munkássága korábbi szakaszait és véglegesen befejezettnek műveit. Egy-egy témáját, történetét többször is megformálta; rendszeresen széttörte és felszámolta korábbi köteteit: régi írásait újakkal, az újakat pedig régiekkel egészítette ki, s az új szövegösszefüggésekkel új értelmezési lehetőségeket kínált fel.”

A Novellák, karcolatok messzemenően figyelembe veszi a fenti tényeket. Gondos munka. S a szerkesztők

nemcsak a közlésekhez kapcsolódó jegyzetekben, a tekintélyes név- és szómagyarázatokban, az életrajzi adatok érvényes tálalása, valamint a betűrendes és tartalmi mutatók precíz összeállítására terén jeleskedtek, hanem főként magán a szöveggondozáson belül végeztek kiváló munkát. A szöveg-hűségére törekedve még a nyilvánvaló sajtóhibák javítására is futotta erejük-ből, figyelmükből, miközben célszerűen modernizálták és egységesítették a helyesírást meg a központozást.

A tudomány, akár csak a pozitívizmus korában vagy a Mikszáth kritikai kiadását elindító és sokadik kötetéig eljuttató vulgármarxizmus érvényesülésének időszakában, manapság is – és a leginkább talán éppen valóban korszerű változataiban – kínosan ügyel a részletekre, ugyanakkor korlátozás, „egyértelműsítés” helyett üdítően tágra szabja, ha nem egyenesen felszabadítja az apparátusa nyomán kitaruló gondolati látóköröket.

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(Válogatta és jegyzetekkel ellátta Fábri Anna és Hajdu Péter, Kortárs Kiadó, Budapest, 2002, 1266 oldal, 4500 Ft)

PETELEI ISTVÁN:

Őszi éjszaka

Irodalomtörténeti közhely, hogy a 19. és 20. század fordulójának ma-

gyar novellatermése bízást mondható világirodalmi színvonalúnak. Az pedig irodalomszociológiai közhely, hogy az ekkor alkotott novellisták olvasottsága és elismertsége mindennek ellenére vajmi csekély. Az okait kutatni most fölösleges lenne, hogy – talán az egy Csáth Gézáét kivéve – Ambrus Zoltán, Bródy Sándor, Cholnoky László és Viktor, Gozdsu Elek, Papp Dániel, Tömörkény István és persze Petelei István neve miért cseng oly ismeretlenül. A fölillantott háttér épp elég ahhoz, hogy különösképp örömmel üdvözlünk mindennemű próbálkozást, mely szélesebb olvasói rétegekkel törekszik megszerettetni a példaként elősorolt szerzők valamelyikét.

A elmúlt években Csáth Géza művei reprezentatív összkiadásban jelentek meg, a Cholnoky testvérek sorsa is jobbra fordult, Petelei munkái azonban továbbra is hiányoztak a könyvesboltok polcairól, az antikváriumokban pedig nehezen megszereshető ritkaságoknak számítottak (ki tudja, a mostoha utóélet ennek vajh? következménye vagy oka – volt? –, netán e kettő együttesének ördögi köréből fakadt). A Petelei-renomé ügyében fáradozó számára nehéz lett volna hát elképzelni más utat – lett legyen az a legnagyobb szabású irodalomtörténeti kísérlet bár –, mint a novellák új, válogatott kiadását.

Petelei Istvánról talán nem mondható el, hogy az elbeszéléstípusok makacs változtatásával, változatossá-